

آسیب شناسی نشریات علمی حوزه؛ بسترها، راه حل ها

چکیده: نشریات علمی بازتاب نکات و حیات علمی یک مجموعه پژوهشی است. اگر یک مجموعه از توان دانشی بالایی برخوردار باشد اما توان لازم را برای برون داد فعالیت های خود نداشته باشد، بی تردید از چرخه تعاملات علمی بازخواهد ماند. این مقاله بررسی آسیب های موجود در فضای برون داد علمی حوزه های علمیه و تمرکز بر نشریات علمی را در دستور کار خود قرار داده، آسیب های موجود در این گروه از نشریات را در ابعاد مختلف به صورت اجمالی بر می رسد. در این نوشتار سعی شده است برخی راه حل های ممکن برای رفع این آسیب ها نیز بیان شود. به دلیل اینکه تاکنون طرحی در این زمینه اجرا نشده بود، این مهم با بررسی های میدانی و با استفاده از روش مصاحبه انجام گرفته است. آسیب های نشریات در محورهای تولید، نشر و توزیع، بررسی شده و در هر محور ریزمؤلفه های آن مورد توجه قرار گرفته است.

کلیدواژه ها: نشریات علمی حوزه، آسیب شناسی، راه حل.

* دانش آموخته حوزه علمیه، دانشجوی کارشناسی ارشد دین شناسی

Email: mersad_misagh@yahoo.com

مجله علمی، گونه‌ی خاصی از نشریات ادواری است. نشریه‌ی کتابخانه ملی ایران (اصطلاح‌نامه کتابداری) مجله را این گونه تعریف می‌کند: «نشریه‌ای با عنوان مشخص که به صورت شماره‌ها یا جزوه‌های پیاپی با فاصله‌ی زمانی منظم برای مدت محدود منتشر می‌شود و حاوی مقالاتی درباره موضوع‌های مختلف از نویسندگان مختلف است.» (محسنی، ۱۳۷۹)

مجله ممکن است برای عامه مردم تهیه شود و یا اختصاص به موضوع خاص یا گروه معینی داشته باشد. فاصله‌ی زمانی شماره‌های یک مجله معمولاً بیش از یک شماره در سال است.

مجله علمی، رسانه‌ی انتقال اطلاعات، مطالعات و پژوهش‌های علم خاصی است. در جهان معاصر مجلات علمی به دلایل متعدد در انتقال اطلاعات جاری علمی و فنی نقش مهمی ایفا می‌کنند و به اعتقاد پژوهشگران در کنار سایر وسایل ارتباطی در زمینه علم و تکنولوژی دارای جایگاهی خاص و گاه منحصر به فرد هستند. این مجلات که در گروه مطبوعات ادواری قرار می‌گیرند، چاپ و نشر منظم و به‌هنگام و دسترسی آسان استفاده‌کنندگان به آنها پس از انتشار، دریافت اطلاعات را در زمان کوتاه پس از شکل‌گیری امکان‌پذیر می‌کنند.

حوزه‌ی علمیه با توجه به رسالت و جایگاه ویژه‌ی علمی خود، نمی‌تواند از این حرکت و تکاپوی علمی غافل باشد؛ چرا که نشریه‌ی علمی ابزاری برای ارتباط علمی حوزه و جهان معاصر و قرار دادن آخرین یافته‌های علمی حوزه در اختیار متخصصان و پژوهشگران علمی است. انتظار از نشریه علمی آن است که بتواند با توجه به انتظارات و اقتضانات زمان، پاسخگوی سؤالات علمی زمان خود و محل بروز ناب‌ترین یافته‌های آن علم باشد. و چون مجله علمی یک رسانه است که حاوی پیامی برای مخاطبان در حوزه خاصی می‌باشد، اگر نتواند با مخاطب خود ارتباط برقرار کند و یا پیامی برای او نداشته باشد، بی‌درنگ دچار آسیب بزرگی می‌شود.

با توجه به ویژگی خاص مجلات علمی که نشریه‌ای است برای اهل علم، بی‌تردید دارای شرایط مانور فراوان نیست و نیازمند پشتیبانی و حمایت‌های خاصی است؛ ولی واقعیت موجود تولید، چاپ، نشر و توزیع نشریات علمی حوزوی از وضعیتی قابل تأمل حکایت دارد که نیازمند تأمل و تعمق جدی برای رفع بسیاری از آسیب‌ها و نواسانات آن است.

تردید نیست که انتشار نشریه مثل هر فعالیت سازمانی دیگر، نیاز به بازنگری مستمر دارد. هر نشریه منشور یک سازمان با اهدافی خاص است و به دلیل تشخیص نیازی که داشته است، برای فعالیت خود فلسفه وجودی قائل است، مخاطبی را تفسیر کرده و متناسب با آن نیاز فعالیت می‌کند. حوزه علمیه نیز از این حیث مستثنا نبوده و قاعده‌تأ به‌عنوان یک سازمان کلان با نهادها و سازمان‌های تابعه خود با اهداف مشخص اقدام به انتشار نشریاتی نموده است که هر از گاهی باید مورد بازبینی قرار گیرد. این بازبینی از مجرای کسانی که در معرض این جریان ارتباطی قرار دارند به‌طور مستمر صورت می‌گیرد. قاعده‌تأ این مطالعه نتایج مثبت و منفی و ضعف‌هایی را عیان می‌سازد و در ادامه جهت‌گیری و برنامه‌ریزی‌ها کمک بسیاری می‌کند.

نکته دیگر اینکه نشریه همانند هر فعالیت انسانی، دارای یک ماهیت فرایندی است. لذا انتظار می‌رود که هر مرحله از مرحله قبل بهتر باشد. طبیعت کار انسان این است که معمولاً دوست دارد روندی همچنان صعودی و دارای تحول به سمت مثبت داشته باشد. شاید این مسئله در واقع ما را به مطالعات آسیب‌شناسانه برانگیزاند که بدانیم اساساً به چه سمت و سویی می‌رویم و اگر منحنی رشد را بخواهیم ترسیم کنیم، کجای منحنی هستیم، از کجا شروع کردیم، به کجا رسیدیم و آیا سطح رشد کمی یا کیفی متناسب با هزینه‌ها و انتظارات ما هست یا نیست.

توجه عقلانی دیگر برای اینکه بفهمیم واقعاً مسیرمان به سمت رشد و بهبودی است یا احیاناً در حال درج‌زدن هستیم و یا حتی گاهی ممکن است دچار عقب‌گرد باشیم، به مطالعات آسیب‌شناسانه نیاز دارد. این هم ضرورت دیگری است برای مطالعه آسیب‌شناسی به معنای عام که به‌ویژه در حوزه رسانه‌ها مطرح می‌شود.

مسئله دیگر اینکه ما به سرعت در حال تغییر هستیم. در زمانی که دائماً حوزه‌های مختلف دستخوش تغییرات مختلف است، یک رسانه هم به دلیل اینکه در یک شرایط، موقعیت و فضای اجتماعی خاص فعالیت می‌کند، قاعدتاً تحت تأثیر اوضاع و شرایط، موقعیت و جایگاهش تغییر می‌کند. یک رسانه باید ببیند در این تغییرات جایگاهش کجا است، آیا همان موقعیت اول را دارا است یا خیر. کار کردهایی که از اول برای خود تعریف کرده بود، ادامه دارد یا خیر و در فضای خاصی خود را متناسب با انتظارات آن فضا ارزیابی کند.

نکته تکمیلی آنکه استانداردهای ما در حوزه مسائل اجتماعی معمولاً ثابت نیست؛ بلکه متناسب با شرایط تغییر می‌کند. رسانه‌ای که در یک دوره خود را با توجه به استانداردهایی خیلی موفق ارزیابی می‌نماید، اصلاً معلوم نیست دو سال بعد با تحفظ بر همان ویژگی‌ها یک رسانه موفق باشد. چون اساساً تحت تأثیر مجموع عوامل محیطی ممکن است انتظارات و معیارهای ارزیابی تفاوت کرده باشد. نشریه علمی هم همین‌طور است؛ زیرا نشریه علمی به انتظاراتی پاسخ می‌دهد که آن انتظارات تحت تأثیر زمان بوده و حتی محتوای رسانه هم به لحاظ اوضاع و شرایط اجتماعی تغییر می‌کند. به عنوان مثال مقاله‌ای که اکنون در نشریه‌ای نوشته می‌شود، با توجه به نیازهای جامعه علمی روز است و برای جامعه علمی بیست سال آینده شاید مناسب نباشد. کسی که الان در رابطه با تهاجم فرهنگی مقاله‌ای می‌نویسد، مخاطبش خیلی متوقع‌تر از کسی است که پنج سال پیش در این زمینه قلم زده است. در نتیجه شرایط زمانی و انتظاراتی که مطرح می‌کند، خیلی می‌تواند در طرح استانداردهای مد نظر جهت ارزیابی یک رسانه علمی مؤثر باشد.

معمولاً دو نوع آسیب‌شناسی وجود دارد:

۱. آسیب‌شناسی فرایندی؛ یعنی مستمراً در چرخه عمل، آسیب‌شناسی صورت می‌گیرد.
۲. آسیب‌شناسی برآیندی؛ آسیب‌شناسی‌هایی که معمولاً در پایان یک مقطع قراردادی صورت می‌گیرد. ممکن است سالانه یا پس از چند سال و یا ممکن است

نشریه‌ای به دلایلی تعطیل شود و افرادی که دست‌اندر کار نشریه بوده‌اند، آسیب‌شناسی کنند.

آسیب‌شناسی‌های فرایندی، در یافتن نقاط ضعف و تقویت نقاط مثبت و اصلاحاتی که لازم است، کمک می‌کند. معمولاً یک نشریه زنده باید چنین خصوصیتی داشته باشد و اگر آسیب‌شناسی فرایندی جدی وجود داشته باشد، آسیب‌شناسی‌های فرایندی کمتر خواهد بود که در شرایط خاصی صورت می‌گیرد.

برای آسیب‌شناسی بدون تصویر یک وضعیت الگویی مشخص نمی‌توان آسیب‌شناسی کرد؛ زیرا وقتی چیزی را بر حسب آسیب می‌زنیم، متناسب با یک سطح انتظار آسیب شناخته می‌شود و بدون داشتن یک طرح‌واره الگویی تشخیص آسیب ناممکن است. آسیب‌شناسی نیازمند طرحی است که البته این طرح ممکن است ذهنی، ایده‌آل یا خیالی باشد. ممکن است طرحی واقع‌بینانه باشد و به‌عنوان یک مرجع ارزیابی آسیب‌شناسی، مورد استناد قرار بگیرد. با توجه به سطح انتظار و یا با توجه به این کمال مطلوب ما می‌توانیم بگوییم فعالیت ما هنوز در اول راه است. در هر نوع آسیب‌شناسی اجتماعی و رفتاری این مسئله مفروض است؛ یعنی بدون داشتن یک کمال مطلوب - ولو نسبی - نمی‌توانیم آسیب‌شناسی صحیح انجام دهیم.

آسیب‌شناسی نشریات علمی حوزه جزء آسیب‌شناسی اجتماعی به معنای عام می‌باشد. منتها جنبه‌های مختلفی دارد؛ یعنی جنبه‌های اجتماعی آن به معنای انتظار جامعه علمی است.

آسیب‌شناسی، مطالعه مبانی کارکردهای ناپسامان است که اصولاً با دورهیافت می‌توان به آن پرداخت؛ اول رهیافت مطالعه تطبیقی مبتنی بر مطالعه میدانی؛ دوم مطالعه تحلیلی تجارب دست‌اندرکاران نشریات برای درس‌گیری از تجارب موفق یا ناموفق. هرچند جای مطالعه نوع اول در شرایط کنونی خالی است، اما دشواری‌های طبیعی چنین مطالعاتی، ضرورت انتشار نتایج مطالعات نوع دوم را از سوی دست‌اندرکاران آشکار می‌سازد.

فعالیت رسانه‌ای فعالیتی کاملاً اجتماعی است، نشریه‌ای که تولید می‌شود،

معطوف به یک مخاطب و انتظارات اجتماعی است، به یک نیاز پاسخ می‌دهد، یک نقش اجتماعی ایفا می‌کند، تقسیم کاری برای خود انجام داده و به عنوان یک بخش حوزه در صدد پاسخ‌گویی به نیاز خاصی از مخاطب است. بنابراین این کار براساس یک معیاری اندازه‌گیری و ارزیابی می‌شود. این معیارها ممکن است، قطعی باشد، یا به تناسب موقعیت‌های مختلف، تغییر کند؛ ولی به طور کلی مطالعه آسیب‌شناسی، بدون یک نظام انتظار و بدون یک کمال مطلوب صورت نمی‌گیرد. در واقع اگر بخواهیم کمال مطلوب طراحی کنیم، بخشی از آن ممکن است با توجه به تجربیات به دست آمده باشد و بخشی هم با الگوگیری از رسانه‌های پیشکسوت. گاهی اوقات هم ممکن است ما تجربه ابتدایی نداشته باشیم و مطلوب‌های ما ذهنی باشد. فرض کنیم اگر ابتدا شروع کرده باشیم به کاری، نمونه و الگو نداریم، یک سری کمال مطلوب‌های ذهنی است.

آسیب‌شناسی نشریات حوزه

نشریات علمی حوزه دچار آسیب‌های جدی است. گرچه تمام این آسیب‌ها در همه نشریات علمی حوزه صدق نمی‌کند، اما هر نشریه‌ای به طور خاص درگیر آسیب‌هایی در قلمروهای متفاوت تولید محتوا، چاپ و توزیع است. در این مقال به صورت کلی به آسیب‌های عام نشریات پرداخته می‌شود که در صورت همت و توجه جدی دست‌اندرکاران بر رفع نمودن مشکلات، می‌تواند چهره‌ای ممتاز و ویژه از حیات علمی حوزه علمیه را در کشور و جهان به نمایش بگذارد.

آسیب‌شناسی نشریات علمی یک تحقیق علمی میدانی است که به طور دقیق به زوایای مختلف آسیب در محورهای مختلف تولید نشریه و ریشه‌های آن می‌پردازد. از آنجایی که تاکنون هیچ فعالیت علمی دقیق و مشخصی در این زمینه صورت نگرفته است، نگارش مقاله‌ای متقن در این زمینه تا حدودی سخت می‌نماید؛ اما برای آنکه کاری در خلأ صورت نگرفته باشد نشست‌های کارگاهی بابرخی دست‌اندرکاران نشریات علمی و همچنین مصاحبه‌هایی با مدیران مسئول و سردبیران نشریات علمی

ترتیب داده شد تا مسئله ولو به صورت اجمالی، به صورت مشخص و دقیق بررسی و واکاوی شود. این مقاله در حقیقت گزارشی است از واگویه‌های برخی مدیران مسئول و سردبیران و دست‌اندرکاران نشریات علمی حوزه که در خصوص آسیب‌های نشریات علمی حوزوی بیان کرده‌اند.^۱

هر مجموعه‌ای متناسب با شرایط خود، با انواعی از انحرافات و مشکلات روبه‌رو است که تأثیرات مخربی روی فرایند ترقی آن مجموعه دارد. شناخت چنین عواملی می‌تواند مسیر حرکت هر مجموعه‌ای را به سوی ترقی و تعامل هموار سازد؛ به طوری که علاوه بر درک عمل آنها و جلوگیری از تداوم آن عمل، با ارائه راه‌حل‌هایی به رشد و تعالی مجموعه کمک نماید.

بنابراین آسیب‌شناسی، عبارت است از مطالعه نابسامانی و اختلال و عدم هماهنگی و تعادل در کارکردهای مربوط به یک مجموعه. اگرچه اصطلاح آسیب‌شناسی از علوم اجتماعی به عاریت گرفته شده است. (صدیق سروستانی، آسیب‌شناسی اجتماعی، ص ۸) اما در مبحث نشریات هدف آسیب‌شناسی را مسامحتاً شناخت نابسامانی‌ها، علل و عوامل، انواع و پیامدهای آن می‌دانیم. آسیب‌شناسی، از شیوه عملی برای بررسی موضوعات مورد نظر خود استفاده می‌کند. در مطالعه و بررسی علل، زمینه‌ها و راه‌حل‌ها در زمینه آسیب‌ها، هم از لحاظ ذهنی به صورت شناخت مفاهیم خاص و هم به کمک ابزار وسایل تحقیق عینی به صورت پژوهش‌های علمی، استفاده می‌شود.

آسیب‌های نشریات را به طور کلی از دو زاویه می‌توان مورد بررسی قرار داد:

آسیب‌های درونی

در این حوزه آنچه بیشتر مورد توجه قرار می‌گیرد، محتوای یک نشریه است. محتوای یک نشریه برون داد تلاش عوامل مختلف در حوزه‌های مدیریتی، تحریریه، نویسندگان

۱. مجموعه اسناد «آسیب‌شناسی نشریات علمی حوزه» در واحد نشریات علمی معاونت پژوهش حوزه علمیه قم موجود است.

و مقالات است که در مجموع در برون داد علمی نشریه تأثیر مستقیم دارند. تلاش عوامل مختلف در سیاست گذاری و جهت دهی و تعیین خط مشی نشریه در بعد مدیریتی حائز اهمیت است. در بعد ارزیابی و نظارت بر کیفیت محتوا، هیئت تحریریه مدیریت و سرپرستی می کند و نویسندگان نشریه وظیفه تهیه محتوای لازم نشریه همگام با مشی و سیاست نشریه را دارند که بروز و ظهور تمام این تلاش ها در مقالات متجلی است. در این حوزه کلان هر یک از قلمروهای مؤثر از دید کارشناسان دارای ضعف های حائز اهمیت است.

۱. مدیریت

نشریه باید از مدیریتی کارآمد برخوردار باشد که حرکتی نظام مند به سوی مجموعه ای از اهداف را راهبری کند. ویژگی نشریات علمی اقتضای آزادی اندیشه و توان تولید محتوای غنی را دارد و نباید تحولات مدیریتی عرصه را بر این امر تنگ کند. این قلمرو از نشریات دارای چند آسیب است:

۱-۱. وابستگی سازمانی

نشریات علمی حوزه عموماً در بعد مدیریتی وابستگی سازمانی به مؤسسات علمی - آموزشی یا پژوهشی و... دارند. این امر منجر به همگرایی جهت دار با شرایط سازمان وابسته شده است. در نتیجه هر مقاله ای - ولو دارای اتقان علمی و حائز شرایط - امکان چاپ را در آن نشریه پیدا نخواهد کرد و همچنین در صورت تقابل نظر مقاله ها، مقاله ای که بیشترین وابستگی را به سازمان مربوط داشته باشد، امکان چاپ پیدا خواهد کرد؛ هرچند دارای ضعف های ساختاری و کیفی باشد.

در حقیقت این امر ریشه در چگونگی شکل گیری نشریات علمی دارد. نشریات علمی باید برون داد یک فعالیت علمی دقیق و سنجیده باشد که در فضایی علمی به ثمر نشسته است که لازمه آن وجود انجمن های علمی است.

انجمن های علمی سازمانی تخصصی است که بر اساس توافق و شرکت

داوطلبانه گروهی از افراد متخصص در یک رشته علمی شکل می‌گیرد و به بخشی از روابط موجود و کنش متقابل بین عاملان نقش‌های علمی که به صورت مجموعه‌ای از ساختارها و روابط رسمی و غیررسمی پایدار و ناپایدار در سطح ملی و بین‌المللی وجود دارد، انتظام و انسجام می‌بخشد. اهداف و وظایف یک انجمن علمی ایجاب می‌کند که مدیران آن توانایی‌های علمی لازم را برای رساندن انجمن به اهداف داشته باشند. موفقیت یک انجمن علمی تا حد زیادی به حضور و فعالیت متخصصان و دانشمندان برجسته‌ای بستگی دارد که در آن انجمن به فعالیت علمی اشتغال دارند. (شیبانی، ۱۳۷۳، ص ۸۰-۸۹)

بیشتر انجمن‌های علمی کار خود را با هدف پیشبرد و توسعه علم آغاز کرده‌اند و اهداف و وظایفی صرفاً علمی را برای خود برگزیده‌اند. ایجاد ارتباط علمی بین بخش‌های مختلف آموزشی، پژوهشی، اجرایی و تولید و تسهیل تبادل و گردش اطلاعات و تجربیات بین این مراکز، مشارکت در برنامه‌ریزی‌های تخصصی، تشکیل و تجهیز نیروهای متخصص و بسیج قابلیت‌های علمی آنان، تازه‌نگه‌داشتن اطلاعات علمی اعضا، انتشار کتب و نشریات علمی، تشکیل کارگروه‌ها و دوره‌های آموزشی، برگزاری گردهمایی علمی در سطح ملی و بین‌المللی از جمله وظایف انجمن‌های علمی است. (همان)

با توجه به وظایف نشریات علمی، ضعف ساختاری فعالیت‌های علمی حوزه آشکار می‌گردد که بیشتر وابسته به سازمانی خاص می‌باشند. در نتیجه سیاست‌های آن سازمان در روند حرکت علمی نشریه تأثیرگذار خواهد بود که لاجرم بالندگی و نشاط و آزادی علمی از نشریه سلب خواهد شد و بعضاً همان‌گونه که شاهد هستیم، منجر به افت شدید سطح کیفی مقالات می‌شود.

۲-۱. اتکا به شخص

در بعد مدیریتی، ضعف جدی نشریات متکی به مدیر بودن است. نشریات تا زمانی که به حیات خود ادامه می‌دهند که مدیر اشتغال در آن مجله داشته باشد و رفتن او

از مدیریت نه تنها باعث افت مجله که حتی منجر به تعطیلی مجله خواهد شد و این امر نیز از همان سازمانی بودن نشریات ناشی می‌شود؛ چرا که نشریاتی که از انجمن‌های علمی نشئت می‌گیرند، متکی به اشخاص خاصی نیست و لذا تعویض و برکناری شخص لطمه‌ای به انتشار مجله نخواهد زد.

۳-۱. عدم تناسب علمی مدیر مسئول یا سردبیر

فقدان پشتوانه علمی مناسب و متناسب با موضوع نشریه، ضررهای بسیاری را به جایگاه علمی و اعتبار نشریه وارد می‌سازد و این امر در افت شدید سطح کیفی نشریات تأثیر گذار است؛ زیرا سردبیر نقش مهم و تأثیر گذاری در حرکت علمی نشریه بر عهده دارد و احاطه علمی او در رشته علمی که نشریه در آن زمینه منتشر می‌شود، پشتوانه مهمی برای عقبه علمی نشریه است. (مهریزی، ۱۳۷۹)

۴-۱. اشتغالات متعدد مدیر مسئول و سردبیر

گاه مجلات متعددی با افراد محدودی منتشر می‌شود که این امر نیز از آسیب‌های جدی نشریات است که از متکی به شخص بودن نشریات ناشی می‌شود. افرادی که به هر نحو دارای توانایی‌های علمی یا مدیریتی هستند، تضمینی برای انتشار یک نشریه می‌شوند و پرواضح است اشتغالات متعدد این افراد در عدم امکان ایفای نقش نظارتی خود در حیطه علمی و مدیریتی منجر به افت اعتبار و کیفیت نشریه خواهد شد.

۵-۱. عدم تامین مالی مناسب

افراد متعددی دست‌اندرکار تهیه و تولید یک نشریه می‌باشند که هر یک بنابر تخصص خود از تامین مالی مناسب نیز باید برخوردار باشند. اما وابستگی سازمانی نشریات به مراکز علمی آموزشی، پژوهشی و... مانع از تخصیص بودجه مکفی و لازم به این امر می‌باشد که نتیجه آن عدم امکان استفاده از افراد با تخصص لازم در رشته

خاص بوده و منجر به استفاده از افراد فاقد تخصص یا با پشتوانه علمی ضعیف می‌شود. (رفیعی آتانی، ۱۳۸۷)

۱-۶. عدم برگزاری دوره‌های آموزشی لازم

در شرایطی که تولید علم رو به گسترش است و سرعت تغییرات و تبادل اطلاعات بسیار بالا است، شرط هم‌گامی با این حرکت برخوردار از آموزش‌های مستمر در حین خدمت است. این امر در نشریات علمی در سطوح مختلف نادیده گرفته می‌شود که نتیجه آن پایین آمدن سطح نشریه در سطوح مختلف آن است. در نتیجه نشریه ارتباط لازم را با مخاطب برقرار نخواهد کرد؛ زیرا مخاطب همراه با تغییرات گسترده انتظارات، خواسته‌ها و پرسش‌های او نیز متفاوت می‌شود. هم‌گام نبودن عرضه مجلات با سطح انتظارات مخاطب و عدم امکان ارائه پیام در قالبی متوقع، انتشار مجله را بیهوده خواهد کرد.

موارد فوق همچون عدم به کارگیری نیروهای متخصص، عدم انتشار به موقع، اشتغالات متعدد مدیر مسئول و سردبیر و... هر یک از عوامل بروز اشکالات بسیار در مراحل مختلف تولید مجله خواهد شد و تأثیر خود را بر سطح کیفیت و اعتبار علمی و... خواهد گذاشت و مجله را از مسیر بایسته خود خارج و به انبار رهنمون می‌گردد.

۲. هیئت تحریریه پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

قلمرو دوم از آسیب‌های درونی نشریات به آسیب‌های هیئت تحریریه می‌پردازد که عمدتاً نقش سیاست‌گذاری، نظارت و ارزیابی علمی مقالات و نوشتن بعضی از مقالات را بر عهده دارد. اما آیا این نقش در هیئت تحریریه مجلات به خوبی ایفا می‌شود؟ کارشناسان و دست‌اندرکاران مجلات علمی نیز در این بخش ضعف‌هایی را برمی‌شمرند که با توجه به حساسیت این قلمرو اگر توجه جدی به آن نشود، بی‌تردید اعتبار علمی و آینده مجله با مخاطره همراه خواهد بود.

۱-۲. صوری بودن اعضای هیئت تحریریه

اکثر مجلات به دلیل برخوردار شدن از اعتبار و حیثیت علمی ممتاز، از نام افرادی در لیست هیئت تحریریه مجله استفاده می‌کنند که گاه در بیش از چند مجله عضو هیئت تحریریه می‌باشند و همچنین دارای اشتغالات متعدد هستند که خود این امر حاکی از غیرواقعی بودن نقش و اعتبار هیئت تحریریه مذکور می‌باشد. با توجه به نقش و اعتباری که برای هیئت تحریریه ذکر گردید، بزرگ‌ترین آسیب اعتبار علمی یک مجله از این جهت در معرض تهدید می‌باشد؛ زیرا به دلیل اشتغالات متعدد، جلسات هیئت تحریریه یا اصلاً تشکیل نمی‌شود و مقالات برای ارزیابی به دست افراد دیگری سپرده می‌شود یا با مدت زمان طولانی مقالات بررسی می‌شود و همین امر انتشار به موقع مجله را با مشکل مواجه می‌سازد. به هر تقدیر عدم استفاده از هیئت تحریریه واقعی، نشاط و شادابی علمی را نیز از مجله سلب خواهد کرد؛ چرا که سیاست‌گذاری مشخصی در خصوص روند انتشار مجله صورت نمی‌گیرد.

۲-۲. ناهمگونی اعضای هیئت تحریریه در ارزیابی مقالات

افرادی که وظیفه ارزیابی مقالات را بر عهده دارند، با روش و شیوه‌های متفاوت به ارزیابی مقالات می‌پردازند که این امر دشواری‌هایی را برای پذیرش مقالات ایجاد می‌کند. گاه مقالاتی با سطح علمی ضعیف یا متوسط در مجله علمی - پژوهشی به چاپ می‌رسد؛ در حالی که مقاله‌ای با سطح علمی بالاتر و رعایت استانداردهای علمی به چاپ نمی‌رسد. این امر، ناشی از تساهل برخی و سخت‌گیری بعضی دیگر از ارزیابان مجله است. در صورتی که ترکیبی از نظر ارزیابان، منجر به دریافت دقیق‌تر و همگونی مقالات، خواهد شد. (مهریزی، ۱۳۸۷)

۳-۲. اغماض و تساهل‌های سفارشی

پذیرش مقالات در مجلات وابسته به سازمان یا مراکز علمی گاه به واسطه سفارش و توصیه‌هایی با اغماض و تساهل‌هایی روبه‌رو می‌شود که بسیار دور از

انتظار است. به هر صورت وظیفه نظارت و ارزیابی در جهت تعالی و ارتقا و حفظ نشاط علمی و تداوم انتشار مجله، سهم بسیار بزرگ و اثرگذاری دارد که عدم توجه به آن در این مرحله حساس از تولید مجله، آسیب جدی بر اعتبار علمی مجله وارد می‌سازد.

۴-۲. طولانی شدن ارزیابی و پذیرش مقاله‌ها به دلایل مختلف در نشریات

از عوامل مهمی که در اعتبار علمی نشریه سهم بسزایی دارد، انتشار به موقع نشریه است. اما به دلیل صوری بودن اعضای هیئت تحریریه، اشتغالات متعدد سردبیر نشریه و تشکیل نشدن به موقع نشست‌های هیئت تحریریه ارزیابی و پذیرش مقالات و در نتیجه انتشار مقالات با زمان طولانی انجام می‌شود که این امر اعتبار علمی نشریه را خدشه دار می‌کند.

۳. نویسندگان

با توجه به اینکه مجلات علمی عرصه ظهور و بروز آخرین خلاقیت و نوآوری‌های علمی است، لاجرم پدیدآورندگان مقالات علمی باید با تلاش مضاعف و دقت و وسواس حساب شده‌ای در این وادی وارد شوند و از پشتوانه علمی قوی و به‌روز برخوردار باشند. مشکلات در این زمینه، باید پی‌جویی شود؛ چرا که اهمیت وجود نویسندگان قوی، شرط مهم تداوم انتشار و حفظ بالندگی و نشاط و روزآمدی علمی مجله است.

گرچه مجلات علمی حوزه از نویسندگان توانا و دارای بنیه علمی قوی برخوردار است، با این حال حوزه تولید محتوای مجله نیز به آسیب‌هایی دچار است که ریشه‌یابی و شناخت این آسیب‌ها در شناساندن چهره حقیقی علمی حوزه در مجامع علمی بسیار حائز اهمیت است.

۳-۱. ضعف بنیه علمی

آنچه از منظر نویسندگان حائز اهمیت است، در درجه اول ضعف بنیه علمی نویسی است. نویسندگان مجله علمی باید زبان خاص خود را داشته باشند. زبانی که علاوه بر

انطباق با مقولات و مفاهیم رشته تخصصی، با کتاب متفاوت باشد. علمی نویسی اصولاً یک تخصص است و مجلات علمی دارای قواعد و دستورالعمل‌های بسیاری هستند. به عنوان مثال می‌توان چکیده‌نویسی را نام برد که برخی مجلات علمی حوزه چکیده‌نویسی ندارند و چکیده‌ها هم خلاصه مقاله است نه چکیده مطلب.

۲-۲. به روز نبودن اطلاعات نویسندگان در برخی مقاله‌ها

مطلع نبودن از آخرین یافته‌های علمی در حوزه تخصصی خود باعث می‌شود که نشریات و کتاب‌ها و کارهای تکراری و بعضاً ضعیف در این زمینه بسیار دیده شود؛ حال آنکه نویسنده مقاله علمی باید ابزارهای ارتباطی خود را گسترده کند و از اطلاعات به‌روز برخوردار باشد. (مه‌ریزی، ۱۳۸۷)

۳-۳. محدود بودن دایره نویسندگان مقاله‌ها

محدود بودن نویسندگان مجله به افرادی خاص که بعضاً حتی ذیل چند تخصص اقدام به نوشتن مقاله می‌کنند، موجب ضعف اعتبار علمی نشریه می‌شود؛ چرا که اقتضای بحث علمی امکان نقد و تبادل افکار و نظریات است و این امر اجازه نشر نظرات متفاوت را فراهم نمی‌کند و از مسیر انصاف علمی خارج می‌شود. (همان)

۴-۳. استفاده از مقاله‌های تکراری

در بررسی نشریات با این امر مواجه می‌شویم که بعضی نویسندگان از مقاله‌های تکراری در نشریات مختلف استفاده می‌کنند و چه بسا مقاله نیز غیر محققانه نگاشته شده است. یک مرکز قوی اطلاعات و نمایه نشریات علمی، مانع این آسیب می‌شود.

۴. مقاله‌ها

با توجه به اینکه فضای علمی حوزه بیشتر گرایش به مفاهیم شفاهی دارد، انگیزه نگارش علمی در طلاب ضعیف است؛ لذا به چگونگی پژوهش و تحقیق صحیح نیز

پرداخته نمی‌شود و در این زمینه حساسیت و برنامه‌ریزی دقیقی هم وجود ندارد. نویسندگانی که شروع به نگارش مقاله بنا به هر دلیلی می‌کنند، کمتر با شیوه صحیح پژوهش و تحقیق آشنا هستند و این امر در مقاله‌های نگارشی خود را نشان می‌دهد. برخی آسیب‌های مقاله‌های علمی به این قرار است:

۱-۴. مسئله محور نبودن مقاله‌های نگارشی

مقاله علمی مقاله‌ای است که به یک مسئله خاص برای رسیدن به جواب می‌پردازد؛ در صورتی که گاه مقالاتی در نشریات علمی به چاپ می‌رسد که از ویژگی مسئله محور بودن و پاسخگو بودن به مسئله‌ای خاص فاصله دارد. (همان)

۲-۴. کاربردی نبودن مقاله‌ها

مقالات باید متناسب با فضای علمی جامعه و متناسب با مسائل روز نگاشته شود؛ یعنی پاسخگوی نیاز مخاطب امروز باشد. اما ضعف ارتباط مخاطب با نشریات علمی، خود بیانگر چگونگی و حرکت نشریات علمی در این مسیر است. (رفیعی آتانی، ۱۳۸۷)

۳-۴. عدم دسترسی به بانک و منابع اطلاعاتی

نوشتن مقاله علمی در فضایی که سیر نگارش مقالات علمی و تولید علم با وجود ابزارهای مختلف ارتباطی سرعت بسیاری گرفته است، نیازمند دسترسی به آخرین یافته‌ها و نگارش‌های علمی است. عدم دسترسی به بانک و منابع اطلاعاتی باعث می‌شود کارهای تکراری و بدون خلاقیت تولید شود که نتیجه‌ای نیز برای جامعه علمی نخواهد داشت. (مهریزی، ۱۳۸۷)

۴-۴. ویراستاری

در نگارش علمی، ویراستاری تخصصی و ویراستاری ادبی دو حیطه حساس و مهم است که در ارتقای سطح کیفی مقاله‌ها بسیار تأثیرگذار است، اما نبود

ویراستاران متخصص و عدم رعایت نکات و شیوه‌های کلی نگارش و عدم تبعیت از ویراستاری واحد در کل مقالات نشریه علمی، از آسیب‌های بسیار جدی در نشریات علمی است.

۵. کیفیت فنی

نشریات به عنوان یک رسانه مکتوب، وظیفه انتقال پیام به مخاطب را دارند و باید مسائل تکنیکی و فنی انتقال پیام را مدنظر قرار دهند؛ زیرا پیام اگر در قالبی زیبا و جذاب که ذوق بصری و زیباییشناسی مخاطب را ارضا کند، عرضه نشود، باعث دلزدگی و ملال خواننده خواهد شد.

امور فنی و شکلی نشریات باید در طراحی، صفحه‌آرایی، چاپ و... متناسب با یک نشریه علمی باشد. این امر زمانی عیان می‌شود که با بایسته‌های امور فنی مرتبط با نشریه علمی آشنا باشیم و متناسب با آن از افراد متخصص فن در این زمینه استفاده شود. گرچه امروزه وضعیت چاپ در شرایط بهتری است، اما هنوز نشریات علمی در طراحی، صفحه‌آرایی و امور شکلی با وضعیت مطلوب فاصله دارند که نتیجه آن عدم رغبت و جذب مخاطب به مطالعه نشریه است.

۶. اعتبار علمی نشریات

نشریات علمی به عنوان پایگاه تولید و نشر علم در عصر ارتباطات از اهمیت بسزایی برخوردارند. نشریه علمی برای حفظ و ارتقای جایگاه خود در فضای دانش باید استانداردهای لازم را کسب و حفظ نماید تا بدین طریق حیات علمی خود را استمرار بخشد.

اعتبار علمی یک مجله منوط به شمار اعضای بین‌المللی هیئت تحریریه، مرتبه علمی، درجه علمی سردبیر، تناسب تخصص سردبیر با موضوع نشریه، ضرورت انتشار، تعداد تخمینی مخاطبین نشریه، درصد اعضای هیئت تحریریه خارج از مؤسسه و درصد مقاله‌های اصیل پژوهشی است.

همچنین کیفیت استنادی و امکان دسترسی اینترنتی و داشتن شابک، رعایت یکدست بودن قالب نشریه، رعایت استانداردهای نگارش مقاله علمی و درج تاریخ دریافت و پذیرش مقاله از دیگر استانداردهای لازم جهت اعتبار علمی نشریه است. نشریه ای امکان تبادل علمی و تضارب آرا را در بین اندیشمندان فراهم می کند و سهم بسزایی در تولید و ارتقای علم دارد که استانداردهای تولید نشریات علمی را رعایت کند.

نشریات علمی حوزوی به دلایل ذیل از اعتبار علمی لازم برخوردار نیستند:

- محدود بودن اعضای تحریریه به دانش آموختگان حوزوی و فضایی که عضو علمی مؤسسه ای هستند که نشریه را منتشر می کند.
- پایین بودن درصد اعضای فعال هیئت تحریریه و صوری بودن برخی اعضا.
- عدم تناسب علمی برخی هیئت تحریریه ها با موضوع نشریه و یا حضور برخی از اعضای هیئت تحریریه در هیئت تحریریه چندین نشریه علمی.
- عدم تناسب علمی سردبیر با موضوع نشریه و یا پایین بودن سطح علمی و تعداد مقالات علمی او برای مدیریت نشریه علمی - تخصصی.
- پایین بودن درصد چاپ مقالات انتقادی در نشریات علمی حوزوی.
- عدم حضور فعال نشریات و مقالات علمی حوزوی در پایگاه های استنادی علوم.

بی تردید اگر نشریات علمی حوزوی قدم در مسیر کسب و حفظ استانداردهای لازم بردارند با توجه به پشتوانه عظیم علمی حوزه های علمیه، جایگاهی والا را در این عرصه کسب خواهند کرد. به عنوان مثال عدم حضور نشریات در پایگاه های استنادی علوم به دلیل رعایت نکردن استانداردهای نشریات علمی، موجب مغفول ماندن حرکت علمی حوزه در جهان علم شده است؛ حال آنکه رعایت استانداردهای لازم نه تنها به تولید علم و پیشرفت علم کمک شایانی می کند، بلکه حرکت علمی را نیز پایداری و دوام می بخشد.

۷. اطلاع‌رسانی و توزیع

بی‌شک لحاظ بالاترین کیفیت‌های استاندارد، بدون سازمان اطلاع‌رسانی و توزیع مناسب، فایده‌ای نخواهد داشت؛ زیرا یک محصول تولیدی وابستگی شدیدی به مخاطب دارد و این امر خود ضرورت و حساسیتی به مراتب بیشتر از تولید را برمی‌تابد. اطلاع‌رسانی و توزیع مناسب لازمه شروع حیات و استمرار تولید است و تا زمانی که مخاطب‌شناسی صورت نگیرد، این امر به ثمر نخواهد نشست.

نشریات علمی حوزوی در مخاطب‌شناسی و شناخت نیازهای مخاطب بسیار ضعیف عمل می‌کنند و این امر منجر به محدود شدن گستره جغرافیایی توزیع در قم شده است که حتی در قم نیز به دلیل عدم شناخت و بازخوردگیری از نیاز و نظر مخاطب در جذب مخاطب نیز با مشکل مواجه هستند. در شرایط امروز یک نشریه باید مخاطب و نیاز او را بشناسد تا بدانند در چه گستره‌ای و برای چه مخاطبی به تولید محتوا بپردازد. همچنین در ارتباط مستمر با مخاطب باشد. در جهان ارتباطی امروز استفاده از ابزارهای گوناگون در جهت اطلاع‌رسانی و ارتباط با مخاطب امری سهل است، اما چگونگی بهره‌گیری از این امکانات نیازمند شناخت ابزار و چگونگی استفاده بهتر از آن است که این امر کمتر مورد توجه قرار می‌گیرد.

همچنین سیستم توزیع در شرایطی که محصول تولیدی مناسب باشد، باید دارای انعطاف و قابلیت‌های بسیار برای دسترسی راحت و آسان مخاطب باشد. ناهماهنگی سیستم توزیع و عدم اعتماد مخاطب به استمرار نشر یک نشریه، باعث عدم رغبت به اشتراک می‌گردد.

آسیب‌های بیرونی

نشریات علمی را در حقیقت باید ویتترین نهادهای علمی، آموزشی و پژوهشی حوزه علمیه دانست که ظرفیت‌های عقبه علمی خود را به نمایش می‌گذارد. اگر چه نشریات در سازمان و استانداردهای اساسی خود با چالش‌هایی روبه‌رو هستند، اما این آسیب‌ها به‌طور غیرمستقیم از نهادها و عقبه علمی آن ناشی می‌شود و بسیاری از مسائل آن را باید در این عقبه جست‌وجو کرد.

۱. نظام آموزشی حوزه

نظام آموزشی حوزه بر پایه آموزش استوار است و علی‌رغم زمان طولانی تحصیل، طلاب را در مسیر علمی خود به نگارش علمی و پژوهش سوق نمی‌دهد. همچنین استیلای فرهنگ تبلیغ که بر پایه مفاهیم شفاهی استوار است، روحیه نگارش و تحقیق را به صورت صحیح و دقیق در طلاب ایجاد نمی‌کند. حتی در این نظام آموزشی شیوه و فنون تحقیق و آشنایی با اصول نگارش علمی به طلاب آموزش داده نمی‌شود که این خود کار علاقه‌مندان به نگارش علمی را سخت می‌کند؛ چرا که باید با اتکا به توانایی و علاقه فردی خود به فراگیری این فنون بپردازند.

به هر تقدیر آنچه در فضای آموزشی حوزه استیلا دارد، فرهنگ شفاهی است و حتی بزرگان حوزه نیز کمتر به نگارش مقاله می‌پردازند و این امر خود در چگونگی شکل‌گیری روحیه طلاب بسیار حائز اهمیت است. بنابراین در تقویت بنیان‌های پژوهشی و علمی قدم اول را باید از نظام آموزشی برداشت تا با ایجاد روحیه تحقیق و پژوهش در نظام آموزشی، نویسندگان توانا و آشنا به نگارش علمی و دارای روحیه تحقیق را برای حضور در مجامع علمی تربیت کرد. به‌طور خلاصه آموزش محوری سیستم تعلیم و تربیت، عدم ترویج فرهنگ کار گروهی، ناآشنایی بسیاری از محققان با تعاریف، مفاهیم و روش‌های تحقیق بر اساس استانداردهای بین‌المللی از آسیب‌هایی است که از جانب نظام آموزش تحمیل می‌شود و این ضعف‌ها با اصلاح نظام آموزشی به سمت نظام تحقیق محور قابل جبران است.

۲. ضعف انجمن‌های علمی

از دیدگاه جامعه‌شناسی، علم یک نهاد اجتماعی است و مانند خانواده به‌عنوان یک واحد اجتماعی ممتاز و مشخص کار کردها و الگوهای خاص خود را دارد، الگوهای رفتاری ویژه ترسیم می‌کند، دارای قواعد و مقررات حقوقی است، به انتظارات اجتماعی خاص پاسخ می‌دهد، نخبگان خاص خود را دارد و پایدار و ابدی است. برای اینکه علم نقش‌های مورد انتظار را به نحوی مطلوب ایفا نماید، لازم است

که جامعه آن را به عنوان یک نهاد اجتماعی در کنار سایر نهادها به رسمیت بشناسد و به گونه‌ای برنامه‌ریزی شده و نظام‌یافته به هدایت آن بپردازد. تنها در پرتو چنین شرایطی است که علم در جامعه نهادینه می‌شود. نهادینه شدن اجتماعی علم، نقش علمی دانشمندان را تثبیت می‌کند، دانشمندان پایگاه ثابت پیدا می‌کنند، نظام انگیزش و پاداش دهی برقرار می‌شود، شبکه ارتباطات علمی شکل می‌گیرد، منابع علمی مهیا و فراهم می‌گردد، سازمان‌های علمی ایجاد می‌شوند، خط مشی علمی اتخاذ می‌شود و نهایتاً اخلاقیات علمی جهت کنترل و نظارت اجتماعی علم گسترش می‌یابد. بر این اساس، نهادی شدن اجتماعی علم دقیقاً به معنای هدایت سازمان‌یافته، برنامه‌ریزی شده و سیستماتیک علم در یک جامعه است. منظور از جنبه اجتماعی علم، جنبه ارتباطی آن است و در واقع به معنای حضور و ورود آن در جریانات زندگی اجتماعی است که با وجود یک مجموعه شرایط خاص و مساعد و در پرتو تلاش، مشارکت، معاونت و رقابت محققان و دانشمندان در قالب یک نهاد اجتماعی شکل می‌گیرد، ترقی می‌کند، ساختار می‌یابد و انتقال و استمرار پیدا می‌کند و ایفای نقش می‌کند و آثار اجتماعی از خود بر جای می‌گذارد.

انجمن‌های علمی سازمان‌هایی هستند که براساس توافق و شرکت داوطلبانه گروهی از متخصصین در یک رشته علمی شکل می‌پذیرند و به کنش بین متخصصان و رویارویی اندیشه‌های آنان یاری می‌رسانند و آنها را به سوی هدف‌های معلوم راهنمایی می‌کنند. گسترش انجمن‌های علمی بیانگر رشد کمی و کیفی نیروهای متخصص و اقتدار پژوهش در برنامه‌های توسعه و فناوری آن جامعه و راهی برای بهره‌گیری از خرد جمعی محسوب می‌شود. انجمن‌های علمی نهادهایی هستند که از اجتماع خبرگان تشکیل می‌شوند و در چارچوب یک تشکیلات عهده‌دار اشاعه، ارتقا و انتقال آن تخصص به جامعه با به کارگیری روش‌های مختلف اند.

با توجه به نقشی که انجمن‌ها در آموزش‌های علمی، انتقال متقابل تجربیات بین نهادهای علمی و اجرایی، اطلاع‌رسانی علمی، تشویق و شکل دادن خلاقیت‌ها و تعریف و اجرای پژوهش‌های بنیادی، کاربردی و توسعه‌ای دارد، شکل‌گیری و

تقویت انجمن‌های علمی، نقش بسزایی در تضارب آرا و بروز یافته‌های علمی خواهد داشت که تبلور آن را می‌توان در مقالات علمی قوی و وزین که حاصل هم‌فکری گروهی نخبه و متخصص است، مشاهده کرد.

نبود انجمن‌های علمی قوی و فعال و پویا از دیگر عوامل ضعف تولیدات علمی در حوزه است که این امر نیز باید به همت متخصصان و نخبگان علمی رشته‌های مختلف رفع گردد تا حضور و تبلور علمی حوزه در جامعه علمی موفق و تأثیرگذار باشد.

۳. تقویت و گسترش کرسی‌های نظریه‌پردازی

در یک تعریف ساده، کرسی‌های نظریه‌پردازی عبارت‌اند از: نقد و مناظره در مجامع آکادمیک. یک محقق می‌تواند مستقیم یا با وساطت دانشگاه و مؤسسه تحقیقی مربوط، نتیجه تلاش علمی خود را ارائه دهد و از نقدها و داوری‌های متخصصان عالی بهره‌بردارد. هدف از ایجاد کرسی‌های پژوهشی تقویت جایگاه علمی در سطح بین‌المللی، ارتباط بین مجامع علمی، تبادل تجارب علمی، توسعه پایدار و گسترش فعالیت‌های پژوهشی و آموزشی است.

۴. تقویت نظام تحقیقات و مدیریت سیاست‌گذاری تحقیقات علمی

ایجاد سازوکار و بستر مناسب جهت رشد و پرورش تحقیقات نیازمند ساختار مناسب مدیریت کلان و ستادی در نظام پژوهشی است که ناهماهنگی در سازمان مسئول در امر پژوهش و غیرواقعی بودن اولویت‌های تحقیقاتی را مدیریت کند و ساختار مناسب در نظام آموزشی و پژوهشی را بر اساس توانمندی و نیازها طراحی و سیاست‌گذاری کند. فقدان معیارهای ارزیابی، سنجش و نظارت در فعالیت‌های تحقیقاتی از آثار فقدان ساختار مناسب مدیریت کلان در امر سیاست‌گذاری و مدیریت نظام تحقیقات است که باید در سطوح عالی، تصمیم‌گیری، پیگیری و عملیاتی شود.

۵. ایجاد بستر جهت بیان آزادانه نظریات

تولید علم و نشر علم نیازمند بستر و فضایی است که محققان فارغ از هیاهوهای جانبی بتوانند آزادانه در یک محیط علمی، یافته‌های علمی خود را نشر دهند. لازمه تحقیق علمی، فارغ بودن از جو هیاهو و جنجال و داشتن جسارت در بیان یافته‌های متقن جدید علمی است، ولو اینکه با نظریات غالب علمی در تضاد باشد. این امر نیازمند زمینه‌سازی و کار فرهنگی است که تا حدودی نیز زمان بر است. اما بی‌تردید هر تحقیقی اگر در جوی سالم و عالمانه صورت پذیرد، نتایج درخشانی خواهد داشت که بسیار به رشد علمی و کشف یافته‌های علمی جدید کمک خواهد کرد.

۶. ارزیابی و رتبه‌دهی

نشریات علمی حوزوی معمولاً از رتبه علمی برخوردار نبوده، مورد ارزیابی نیز قرار نمی‌گیرند که این امر به چند دلیل است:

- فقدان نهاد مرجع جهت اعطای مجوز ارزیابی و رتبه‌بندی در سطح حوزه.
 - عدم وجود نظام ارزیابی نشریات علمی حوزوی و ابهام در ماهیت و کیفیت نشریات علمی.
 - عدم وجود انگیزه بین نشریات علمی و مسئولین آنها برای ارزیابی به وسیله نهاد‌های درون حوزوی، به دلیل عدم اعتبار علمی و بی‌ثمر بودن ارزیابی‌ها.
- ارزیابی شدن و داشتن رتبه علمی، خود انگیزه‌ای است برای نویسندگان؛ فقدان این امر نه تنها بی‌انگیزگی نویسندگان حوزوی را باعث می‌شود، بلکه حتی نویسندگان غیرحوزوی به دلیل برخوردار نشدن از امتیازات نشر مقاله در چنین نشریاتی، از حضور در آنها خودداری می‌کنند.

نتیجه‌گیری

اگر زیرساخت‌های علمی، آموزشی و پژوهشی قوی و پرتوان باشد، بی‌تردید نتیجه برون‌داد چنین فضایی برخوردار از نشاط و طراوت علمی و مقالات وزین است. لذا با

توجه به بازتاب نشریات علمی از عقبه معرفتی و علمی، لازم است زمینه و بستر حضور پرتوان نشریات علمی را فراهم کرد و این امر نیازمند تحول ساختاری و بنیادین در ارکان آموزشی و پژوهشی حوزه است تا با توجه به نیاز امروز، خود را بازسازی و بازتولید کند تا با فراهم آوردن فضای آزاد علمی و زمینه تحرک و نشاط علمی در ساختار جدید متناسب با زمان امروز، حوزه علمیه تفوق علمی خود را در عرصه های مختلف به اثبات برساند.

آنچه در این مقاله ذیل عنوان آسیب شناسی نشریات علمی حوزه صورت گرفت، به هر دو امر توجه داشته است؛ گرچه به دلیل تازگی موضوع و عدم سابقه تحقیق علمی در این زمینه، تمام جوانب موضوع بررسی و ریشه مشکلات بررسی نگردید. اما آنچه نیز بیان شد، حاکی از مشکلات جدی در ابعاد مختلف از زیرساخت ها و بنیان های نظام آموزشی حوزه و مشکلات درونی مربوط به خود مجلات است که در هر سطح، مدیران و دست اندرکاران ارشد آن قلمرو، نیازمند بازخوانی مجدد حوزه مسئولیت خود هستند تا بر رفع آسیب های موجود در مجموعه خود به رشد و بالندگی علمی حوزه و نشریات بیفزایند. این آسیب ها متوجه فرد یا جایگاه خاصی نیست؛ بلکه کلیه دست اندرکاران تولید یک نشریه - اعم از نویسندگان، سردبیران، مدیران مسئول و... باید به این نکته توجه کنند که در حوزه مسئولیت خود دارای ضعف ها و کاستی هایی هستند. همچنین زیرساخت های آموزش و پژوهش حوزه باید با نگاهی به آینده و برای ساختن آینده ای در خور حوزه علمیه با قدمت بیش از هزار سال، بازسازی و ترمیم شود. این امر جز با مشارکت فراگیر حوزویان متخصص امکان پذیر نخواهد بود.

منابع

۱. ابوترابی، احمد، مدیر مسئول نشریه علمی - تخصصی معارف عقلی، آسیب شناسی نشریات علمی حوزه، ۱۳۸۷، (مصاحبه منتشر نشده).
۲. الویری، محسن، سردبیر نشریه علمی - تخصصی تاریخ اسلام، آسیب شناسی نشریات علمی حوزه، ۱۳۸۷، (مصاحبه منتشر نشده).
۳. الهی تبار، علی، سردبیر نشریه علمی بین المللی الرشاد، آسیب شناسی نشریات

- علمی حوزه، ۱۳۸۷، (مصاحبه منتشر نشده).
۴. امیر شیپایی، محمدعلی، «نگرشی تاریخی به انجمن های علمی در ایران» رهیافت، ش ۶، ۱۳۷۳.
۵. برخی فضیله های حوزه علمیه قم، «هم اندیشی بررسی وضع موجود نشریات علمی حوزه»، ۱۳۸۶، (منتشر نشده).
۶. جوادی، محسن، سردبیر نشریه های علمی - پژوهشی معارف اسلامی و پژوهش های فلسفی - کلامی، «آسیب شناسی نشریات علمی حوزه»، ۱۳۸۷، (مصاحبه منتشر نشده).
۷. رجبی، محمود، سردبیر نشریه علمی - تخصصی قرآن شناخت، «آسیب شناسی نشریات علمی حوزه»، ۱۳۸۷، (مصاحبه منتشر نشده).
۸. رفیعی آتانی، عطاء الله، سردبیر نشریه پژوهشی - اطلاع رسانی پژوهش و حوزه، «آسیب شناسی نشریات علمی حوزه»، ۱۳۸۷، (مصاحبه منتشر نشده).
۹. ساجدی، ابوالفضل، سردبیر نشریه علمی - ترویجی معرفت، «آسیب شناسی نشریات علمی حوزه»، ۱۳۸۷، (مصاحبه منتشر نشده).
۱۰. شرف الدین، سید حسین، متخصص علوم ارتباطات، «آسیب شناسی نشریات علمی حوزه»، ۱۳۸۷، (مصاحبه منتشر نشده).
۱۱. صبور، علی اکبر، استاندار سازی مجلات علمی و معیارهای ارزشیابی نشریات ISI، ۱۳۸۲.
۱۲. فولادی، محمد، مدیر داخلی نشریه علمی - ترویجی معرفت، «آسیب شناسی نشریات علمی حوزه»، ۱۳۸۷، (مصاحبه منتشر نشده).
۱۳. محسنی، منوچهر، «بررسی ویژگی ها و مسائل مجلات علمی - تخصصی ایران»، رهیافت، ش ۲۷، ص ۲۷ - ۴۱.
۱۴. مهریزی، مهدی، سردبیر نشریه علمی - پژوهشی علوم حدیث، «آسیب شناسی نشریات علمی حوزه»، ۱۳۸۷، (مصاحبه منتشر نشده).
۱۵. نوئی، ابراهیم، نویسنده مقالات علمی - پژوهشی، «آسیب شناسی نشریات علمی حوزه»، ۱۳۸۷، (مصاحبه منتشر نشده).